

KS. ANDRZEJ KICIŃSKI

ŻYCIE I POCZĄTKOWA DZIAŁALNOŚĆ KATECHETYCZNA KS. KORONATA PIOTROWSKIEGO (1875-1959)

REV. KORONAT PIOTROWSKI'S (1875-1959)
LIFE AND BEGINNINGS OF CATECHETIC WORK

A b s t r a c t. Rev. Koronat Piotrowski (1875-1959) was an outstanding priest and pedagogue. His academic, educational and social work in many aspects contributed to the development of Polish education, especially as far as the teaching of religion is concerned. He educated many generations of religion teachers, both clergymen and lay ones. He organized catechetical courses in the re-established Podlaska Diocese. He worked out programs for teaching religion for the whole Poland and for particular dioceses. He introduced to catechetical lectures modern didactics adjusted to the pupils' developmental abilities. He was an indisputable authority in introducing educational assumptions of the reborn Republic of Poland.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Key words: Koronat Piotrowski, Podlaska Diocese, catechization, prefect association.

Postać i działalność ks. Koronata Piotrowskiego jest znana wąskiemu gronu specjalistów. Do tej pory ukazały się tylko dwa hasła poświęcone jego osobie. Pierwsze – autorstwa Jana Dziegi w *Słowniku katechetyków polskich XX wieku*¹, a drugie – autorstwa Pawła Mąkosa w *Encyklopedii katolickiej*².

Ks. dr hab. ANDRZEJ KICIŃSKI, prof. KUL – dyrektor Instytutu Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL; kierownik Katedry Katechetyki Szczegółowej KUL; wiceprzewodniczący Stowarzyszenia Katechetyków Polskich; adres do korespondencji: e-mail: kicinski@kul.pl

¹ Zob. J. DZIEGA. *Piotrowski Koronat (1875-1959)*. W: *Słownik katechetyków polskich XX wieku*. Red. R. Czekalski. Warszawa: Wyd. Salezjańskie 2003 s. 198-200.

² Zob. P. MAKOSA. *Piotrowski Koronat*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 15. Lublin 2011 kol. 702-703.

Poza tymi dwoma hasłami nie ma żadnych publikacji, które ukazywałyby wkład działalności ks. Piotrowskiego w rozwój organizacyjny i naukowy katechetyki. Jedynie w kilku dziełach można znaleźć ogólną wzmiankę o jego działalności. Ten artykuł jest próbą szerszego przybliżenia życia i początkowej działalności ks. Koronata Piotrowskiego. Otwiera on cykl poświęcony osobie ważnej nie tylko dla dawnej diecezji podlaskiej, obecnie siedleckiej, ale dla całej katechetyki polskiej.

1. CURRICULUM VITAE KORONATA PIOTROWSKIEGO

Koronat Piotrowski urodził się 25 listopada 1875 r. w Brześciu Litewskim³. Syn Leopolda i Antoniny z Jakubowskich. Wkrótce po urodzinach ojciec Koronata zostaje przeniesiony do Warszawy. Koronat spędza dzieciństwo i lata młodzieńcze, jak sam napisał w życiorysie, „w pobliżu Warszawy, w parafii Praskiej”⁴. Pierwsze nauki pobierał w domu, następnie uczęszczał do Warszawskiej Szkoły Realnej. Tam ze względu na słabe zdrowie i odległość do szkoły (4 km) opuszczał wiele lekcji. W klasie V poważnie zachorował. Nie wiemy wprawdzie na co, lecz z jego spisanego świadectwa wynikało, że „według opinii lekarzy na śmierć”⁵. To jednak było doświadczenie, o którym Koronat później napisał: „tu zaszedł poważny przełom w moim życiu, przy Bożej pomocy, a zwłaszcza cudownej opiece Najświętszej Panny, do której zawsze miałem szczególne nabożeństwo, wróciłem do zdrowia z myślą o poświęceniu się służbie Bożej”⁶. Po tym doświadczeniu podjął naukę łaciny i po kilku miesiącach złożył egzaminy do Seminarium Duchownego w Lublinie. Swą decyzję motywował stosunkami rodzinnymi w tej diecezji i wielkimi wówczas potrzebami kapłanów. W Seminarium studiował 5 lat: od 1896 do 1901 r. Świecenia kapłańskie przyjął w 1901 r. z rąk bpa

³ Brześć Litewski jest jednym z najstarszych grodów na pograniczu polsko-rusko-litewskim. W czasie urodzin Koronata należał, od czasów III rozbioru Rzeczypospolitej Polskiej, do Rosji. Obecnie teren Białorusi. Współcześnie Brześć w strukturze Kościoła katolickiego na Białorusi należy do diecezji pińskiej, ma 3 parafie i jest siedzibą dekanatu brzeskiego. Zob. więcej: B. KUMOR. *Brześć Litewski*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 2. Lublin: TN KUL 1989 kol. 1130-1131.

⁴ Zob. K. PIOTROWSKI. *Curriculum vitae*. W: *Akta personalne*. Archiwum Kurii Diecezjalnej w Siedlcach. Dział II nr 16/53 tom I nr 1. Życiorys spisany własnoręcznie i podpisany przez Koronata Piotrowskiego w Siedlcach 8 października 1919 r.

⁵ Tamże s. 1.

⁶ Tamże.

Franciszka Jaczewskiego w Lublinie. Pomimo osiągnięcia wyników celujących, nie mógł zrealizować swoich planów o dalszym studiowaniu ze względu na brak środków finansowych. Jako neoprezbiter pomagał przez siedem miesięcy w parafii Narodzenia NMP w Warszawie, następnie 11 stycznia 1902 r. został skierowany do posługi duszpasterskiej w parafii Pawłów, a później 20 kwietnia 1904 r. do parafii Wilkołazy⁷ i w końcu 8 listopada 1905 r. do Zbuczyna⁸. Początkowo nie zatwierdzony przez rząd rosyjski na stanowisku wikariusza, dopiero po przeniesieniu się i – jak stwierdza w swoim życiorysie – w strony czysto polskie w roku 1905 został mianowany „wikariuszem pełnoprawnym, prawem utrzymywania i prowadzenia aktów stanu cywilnego”⁹.

W 1905 r., po ukazie tolerancyjnym cara Mikołaja II, ks. K. Piotrowski jako wikariusz w Zbuczynie zorganizował „Macierz szkolną”¹⁰ i brał czynny udział w tworzeniu szkół polskich na terenie parafii. W 1906 r. został mianowany prefektem żeńskiego 8-klasowego gimnazjum siedleckiego, w którym zatrudniony był znany geograf Tadeusz Radliński. Piotrowski pracował tam w latach 1910-1917. Od 1906 r. publikował artykuły w pismach warszawskich, zwłaszcza w „Dzienniku Powszechnym”, który redagował ks. Hipolit Skimborowicz. W roku 1907 został zaproszony na Zjazd pisarzy katolickich w Warszawie. W tym okresie brał udział w kursach pedagogiczno-katechetycznych w Niemczech, Francji i na terenach dawnej Rzeczypospolitej, łącząc te pobyty z kuracjami zdrowotnymi. W roku 1915 wstąpił do Lekcji Oświecenia w Siedlcach, podejmując się przygotowania kadry nauczycieli ludowych, prowadził również metodykę religii na kursach pedagogicznych. W roku 1917 wszedł do zarządu Macierzy Szkolnej w charakterze wiceprezesa. Brał aktywny udział w założeniu Seminarium Nauczycielskiego w Siedlcach, gdzie następnie wykładał religię. W tym czasie, jak sam stwierdził: „czując braki w samym wykształceniu, a zwłaszcza potrzebę stopnia naukowego, w roku 1918 zapisałem się na Uniwersytet Warszawski, z powodu jednak wstąpienia

⁷ Otrzymał tam również delegację całkowitego zastąpienia 90-letniego proboszcza parafii w Bobach.

⁸ Zob. P. DRAGAN. *Wspomnienie pośmiertne Ś.p. ks. kanonik Koronat Piotrowski*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 28:1959 nr 11 s. 196-202.

⁹ K. PIOTROWSKI. *Curriculum vitae* s. 1.

¹⁰ Macierz Szkolna jest nazwą polskiej instytucji oświatowej, która nosiła również nazwę Polska Macierz Szkolna i Macierz Polska. Miała na celu obronę przed wynarodowieniem i utwierdzaniem polskości przez krzewienie polskiego szkolnictwa, oświaty i kultury oraz kształtowanie postaw patriotycznych. Szerzej zob. Z. SKWIERCZYŃSKI. *Macierz Szkolna*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 11. Lublin: TN KUL 2006 kol. 723-727.

młodzieży do wojska narodowego, poprzestałem na [...] pracy samokształcenia, nie wyrzekając się bynajmniej myśli zdobycia stopnia naukowego”¹¹.

Życie i działalność ks. K. Piotrowskiego nabierają nowego impulsu, gdy papież Benedykt XV, biorąc pod uwagę zmiany polityczne w Europie, które zaszły w wyniku pierwszej wojny światowej i potrzeby religijne narodu polskiego, który odzyskał niepodległość, bullą z dnia 24 IX 1918 r. wskrzesił diecezję podlaską, a na jej biskupa wyznaczył ks. Henryka Przeździeckiego, kapłana archidiecezji warszawskiej.

Biskup H. Przeździecki, już wcześniej znając i ceniąc ks. K. Piotrowskiego, powierzył mu od początku wiele zadań. 30 listopada 1918 r. został mianowany konsultorem diecezjalnym, pierwszym redaktorem pisma „Wiadomości Diecezji Podlaskiej”, cenzorem ksiąg i sędzią prosynodalnym. Od 1918 r. jako konsultor diecezjalny reprezentował diecezję podlaską na ogólnopolskich spotkaniach katechetycznych. Na Zjeździe Księżych Prefektów wygłosił referat „W sprawie koniecznych reform w nauczaniu religii w szkołach średnich” i został poproszony o opracowanie nowego programu nauczania religii. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, obradująca w Gnieźnie w 1919 r., uznała program ks. K. Piotrowskiego za obowiązujący w szkołach średnich. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1921 r. zatwierdziło ten program.

Przez wiele lat ks. K. Piotrowski był prezesem Podlaskiego Koła Księżych Prefektów i członkiem Zarządu Związku Diecezjalnych Kół Księżych Prefektów. Biskup Henryk Przeździecki w 1929 r. mianował ks. Piotrowskiego referentem i kierownikiem Wydziału Katechetycznego odpowiadającego w Kurii Biskupiej za nauczanie religii w diecezji siedleckiej, czyli podlaskiej. W 1936 r. struktura ta otrzymała nową nazwę: Wydział Nauki Katolickiej. W tym samym roku ks. K. Piotrowski został powołany przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na członka Komisji Ministerialnej oceny podręczników szkolnych do nauczania religii. Pracował w tej Komisji jako referent i recenzent do rozpoczęcia II wojny światowej. W 1937 r. został powołany na diecezjalnego wizytatora nauki religii w szkołach średnich ogólnokształcących i zawodowych.

Po zorganizowaniu w 1940 r. Wyższego Seminarium Duchownego w Siedlcach, wydalonego przez niemieckiego okupanta z Janowa Podlaskiego, bp Czesław Sokołowski, administrator apostolski mianował ks. Piotrowskiego profesorem pedagogiki i dodatkowo homiletyki, wykładał te dyscypliny 19 lat, aż do śmierci.

¹¹ K. PIOTROWSKI. *Curriculum vitae* s. 2.

Także po II wojnie światowej reprezentował diecezję na Zjazdach Księży wizytatorów diecezjalnych. W grudniu 1946 r. został mianowany delegatem biskupim ds. nauki w WSD w Siedlcach. W 1947 r. został również mianowany na członka diecezjalnej komisji architektoniczno-budowlanej, pełnił również w tym okresie obowiązki sędziego prosynodalnego w Sądzie Biskupim. Od 1944 r. do śmierci był kapłanem kaplicy w przytułku sióstr Albertynek w Siedlcach.

Zmarł nagle 27 września 1959 r. w Siedlcach. Ze świadectwa ks. B. Filipiuka, kanclerza Kurii i sekretarza Kapituły Katedralnej wynika, że absolucji śp. ks. K. Piotrowskiemu udzielił ks. Mieczysław Łuszczyński, ówczesny wikariusz parafii św. Stanisława w Siedlcach. Uroczystość pogrzebowa była szczególnie podniosła. W dniu 28 września 1959 r. ciało zmarłego profesora uroczystie przeniesiono do Katedry, modlitwom przewodniczył bp sufragan Marian Jankowski, dziekan Kapituły Katedralnej i rektor Wyższego Seminarium Duchownego, przy współudziale członków kapituły, przedstawicieli Kapituły Janowskiej oraz licznie zgromadzonych kapłanów i rzeszy wiernych. Przemówienie żałobne wygłosił ks. dr Piotr Dragan, kanonik Kapituły Katedralnej i proboszcz parafii Podwyższenia św. Krzyża w Łukowie, były uczeń zmarłego ze szkoły średniej. Następnego dnia bp ordynariusz dr Ignacy Świrski odprawił nabożeństwo żałobne, natomiast egzortę żałobną wygłosił ks. Ewartyst Puchalski – również dawny uczeń. W imieniu rodziny podziękował za modlitwę i obecność Tadeusz Piotrowski, bratanek zmarłego¹².

2. ORGANIZACJA DUSZPASTERSTWA KATECHETYCZNEGO W DIECEZJI PODLASKIEJ

Organizacja duszpasterstwa katechetycznego ma jako punkt odniesienia biskupa i diecezję. Zazwyczaj to Wydział ds. nauki katolickiej jest narzędziem, którym posługuje się biskup. Po wskrzeszeniu diecezji podlaskiej nie było ani Wydziału, ani wystarczającej liczby księży, stąd trudno było objąć wszystkie dzieci i młodzież szkolną katechizacją. Bp H. Przeździecki już 6 marca 1919 r. dokonał analizy sytuacji i zarządził: „Ze sprawozdań nadesłanych do Kuryi widać, że nie wszyscy księża Proboszczowie i ich Pomocnicy nauczają religii w szkołach. Rozumiemy, że Duchowieństwo parafialne nie może nauczać we wszystkich szkołach, znajdujących się w parafii, uważamy

¹² Dokładny opis śmierci i uroczystości pogrzebowych ks. K. Piotrowskiego zob.: ks. B. FILIPIUK. *Ks. Koronat Piotrowski*. W: *Księga Kapituły Katedralnej w Siedlcach* [księga pisana ręcznie, bez paginacji, znajduje się w archiwum Diecezji Siedleckiej].

jednak za konieczne i wzywamy Wielebne Duchowieństwo, aby przynajmniej w szkole lub szkołach, znajdujących się w miasteczku lub wsi kościelnej i ksiądz Proboszcz i jego Pomocnicy wykładali zasady Wiary świętej. Po otrzymaniu niniejszego, Duchowieństwo parafialne nie omieszkaj bezzwłocznie rozpocząć nauczanie religii w szkołach wyżej wskazanych”¹³.

Ks. Koronat Piotrowski poprzez swoje przygotowanie i zapał misyjny oraz łączność z doświadczonymi kapłanami w zakresie katechizacji w innych regionach Rzeczypospolitej wspomagał biskupa w opracowaniu programu działania, który wskazał jasne cele i proponował odpowiednie konkretne zadania. Sprawy nauczania religii w szkole były podstawową troską ks. Piotrowskiego. W okresie międzywojennym cel nauczania w szkole był jasno sprecyzowany: służba Bogu i narodowi poprzez wychowanie. Ten cel nadrzędny miał inne cele szczegółowe, jak tworzenie silnych charakterów, dążenie do dojrzałej świadomości religijnej, na której należało oprzeć patriotyzm. Te cele, które w tamtym okresie można było sprowadzić do wychowania religijno-moralnego charakteru, były spójne i stanowiły podstawę działalności katechetycznej nauczycieli.

Analiza sytuacji, dokonana przez Koronata Piotrowskiego w diecezji, podkreśliła realne potrzeby. Stąd jedną z pierwszych jego decyzji była praca skierowana na zakładanie kół księży prefektów. Powód tej decyzji wyjaśniał następująco: „Jeżeli [...] praca nie wydała dotychczas spodziewanego owocu, to wina oczywiście nie leży w istocie samej rzeczy, lecz raczej w metodach postępowania, w małej łączności nas samych, w braku jednolitości działania, a przede wszystkim w zapoznanym zmyśle organizacyjnym. Żyjemy w czasach, w których organizacja życia zbiorowego odgrywa pierwszorzędną rolę, przy naszej polskiej bierności, przy stereotypowym ‘jakoś to będzie’, przy słomianych zresztą zapalach i braku wytrwania nieliczna, często źle nawet widziana przez szerokie masy społeczne, organizacja ideowa jakiegoś kierunku jako wyraz życia zbiorowego, łatwo nas wytrąca z równowagi, zamyka usta, nieraz nawet poważnie szachuje. Dlaczego? Dlatego właśnie, że praca nasza, jakkolwiek szczytna i ofiarna, nie grupuje nas w związki i stowarzyszenia, idzie luzem i stąd nie wytrzymuje parcia zorganizowanej często garstki doktrynerów. Nigdzie ta prawda nie znajduje tak silnie swego wyrazu, jak w zreszeniach nauczycielskich, w których jedność celu, jedność pracy i jedność haseł winny przyświecać na trudnej drodze wychowania religijno-narodowego”¹⁴.

¹³ Bp. H. PRZEŹDZIECKI. *Dekrety nr 704. Biskup Podlaski*. „Wiadomości Dyecezyjne Podlaskie” 1:1919 nr 4 s. 105.

¹⁴ K. PIOTROWSKI. *W sprawie organizacji ks. ks. Prefektów*. „Wiadomości Dyecezyjne Podlaskie” 1:1919 nr 4 s. 89-90.

Pierwsze spotkanie Koła Księży Prefektów ks. Piotrowski, za zgodą bpa Przeździeckiego, zorganizował 8 marca 1919 r. w Siedlcach. Na spotkanie przybyli prefekci z Siedlec, z Białej Podlaskiej, Łukowa, Sokołowa Podlaskiego i Zbuczyna. Na przewodniczącego zebrania poproszono ks. Andrzeja Mazurkiewicza z Sokołowa Podlaskiego, a na sekretarza ks. Jana Grabowskiego z Siedlec. Na spotkaniu wybrano Zarząd tymczasowy w składzie: ks. K. Piotrowski jako prezes, ks. A. Ejme z Łukowa jako wiceprezes. Ks. A. Mazurkiewicz został sekretarzem, a ks. A. Szklarski skarbnikiem. Wiele późniejszych zebrań miało miejsce w mieszkaniu ks. Piotrowskiego.

Podstawą działalności Koła był zatwierdzony przez bpa ordynariusza dr. H. Przeździeckiego „Statut Koła Księży Prefektów Diecezyi Podlaskiej”¹⁵. Statut wyznaczał 5 zasadniczych celów: po pierwsze zjednoczenie księży pracujących w szkołach diecezji Podlaskiej; po drugie kształcenie i doskonalenie się księży w zakresie oświaty; po trzecie wymiana doświadczenia; po czwarte stworzenie wspólnoty zjednoczonej z biskupem i nowymi organizacjami diecezjalnymi i po piąte pomoc materialna w posłudze prefekta szkolnego. Określono precyzyjnie skąd będą pochodzić środki na utrzymanie Koła oraz inne sprawy organizacyjne.

Wielokrotnie organizując katechizację w diecezji podlaskiej dawał wyraz, że rozumie trudności w jej wypełnianiu. Szczególnie w okresie wskrzeszenia diecezji dzielił z księżmi swój niepokój przede wszystkim o katechizację na terenach wiejskich. Tam właśnie najbardziej brakowało sal wykładowych, dzieci do katechizacji były gromadzone w duże liczebnie grupy i to najczęściej na różnym poziomie rozwojowym. Powszechna była praktyka uczenia razem klas I-III, a także starszych. Brakowało także nauczycieli do innych przedmiotów, stąd księża czasami prowadzili zajęcia także z innych dziedzin nauki. Powszechne w tym okresie na terenach wiejskich były złe warunki higieniczne, utrudniony dojazd księży katechetów, a w miastach nauka na 2 zmiany. Wszystko w okresie ponownego powstawania państwa i nieuniknionej polityki oszczędnościowej władz¹⁶.

Do najważniejszych osiągnięć organizacyjnych ks. K. Piotrowskiego tego czasu możemy zaliczyć: po pierwsze dokonanie analizy sytuacji diecezjalnej odnośnie do katechizacji i pomoc nowemu biskupowi w działaniach organiza-

¹⁵ Zob. *Statut Księży Prefektów Diecezyi Podlaskiej*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 1:1919 nr 4 s. 92-94. Zatwierdzony 5 marca 1919 r. przez bpa H. Przeździeckiego i podpisany przez ks. Juliana Rystera, kanclerza kanonika Kapituły Podlaskiej.

¹⁶ Zob. K. PIOTROWSKI. *Metoda nauczania religii w szkołach powszechnych*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 15:1933 nr 2-3-4 s. 101-102.

cyjnych w diecezji; po drugie opracowanie własnego programu katechetycznego oraz zapewnienie księżom programów i pomocy katechetycznych stosowanych w innych diecezjach; po trzecie stworzenie i popieranie instytucji ściśle katechetycznych, jak Koło Księży Prefektów; po czwarte przygotowanie Synodu Diecezji Podlaskiej, zwłaszcza w zakresie katechizacji w szkole i w parafii. W końcu po piąte – opracowanie i regularne prowadzenie wykładów z katechetyki na poziomie akademickim w Wyższym Seminarium Duchownym.

3. FORMACJA KATECHETYCZNA KSIĘŻY

Ks. Koronat Piotrowski był przekonany, że w całości posług i służb, przez które Kościół partykularny realizuje swą misję ewangelizacyjną, wyjątkowe miejsce zajmuje posługa katechetyczna. Do tej posługi należało przygotować zwłaszcza księży. Prowadzone przez niego na wysokim poziomie wykłady z katechetyki zapewniły, że Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego uznał, iż Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Podlaskiej w Janowie miało prawo wydawać kwalifikacje zawodowe duchownym do nauczania religii w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich państwowych i prywatnych¹⁷.

Przyszłych kapłanów formował w Seminarium, a duszpasterzy już pracujących przez liczne konferencje i szkolenia katechetyczne oraz drukowane w piśmie urzędowym diecezji publikacje naukowe i recenzje materiałów katechetycznych. Wielokrotnie formował księży poprzez indywidualną pomoc. Jego pisma – oprócz ściśle naukowych rozważań – zawsze miały charakter formacyjny. Uczył tego, co w formacji nauczycielskiej jest najważniejsze:

Zasadą wychowawczą w najbardziej kardynalnym znaczeniu jest umiejętność wskazania wychowankowi właściwego przedmiotu miłości, a całe zadanie pedagoga zasadza się na wdrożeniu woli wychowanka do wytrwałej i gorliwej służby prawdzie i dobru najwyższemu. Dlatego skutek oddziaływania jest w prostym stosunku do przedmiotu miłości mu wskazanej. Stąd te piękne i głębokie słowa wielkiego znawcy serca ludzkiego, św. Ignacego Lojoli: „Ty umysłu człowieka nie przekonasz, jeżeli przedtem nie zdobędziesz jego serca”, bo „wychowywać

¹⁷ Zob. *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 27 grudnia 1926 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych rzymsko-katolickich*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 16:1934 nr 4 s. 159. Oprócz WSD w Janowie takie kwalifikacje mogły wydawać seminaria w Poznaniu, Pelplinie, Włocławku, Warszawie, Płocku, Sandomierzu, Lublinie, Łodzi, Wilnie, Łomży, Pińsku, Przemyślu, Łucku, Tarnowie, Kielcach.

dzieci, jak powiada św. Karol Boromeusz, znaczy prowadzić je do Chrystusa”. Stąd pedagog-nauczyciel, czy jest nim świecki, czy tem więcej kapłan, musi pozyskać pierwaj serca dzieci, by mógł je później uczyć i wychowywać. Zwłaszcza ten obowiązek serdecznego, słonecznego, wesołego, jednak poważnego oddziaływania na dzieci, jest najbardziej właściwym kapłanowi, uczącemu działwę religii. Katecheta surowy, suchy, moralizatorski, albo zgryźliwy, traktujący swój obowiązek jako coś narzuconego, choćby uczył najlepiej, niczego nie nauczy, a na wychowanie religijno-moralne dziecka nie będzie miał żadnego wpływu¹⁸.

Życie i nauczanie ks. K. Piotrowskiego było pełne przekonania, że każda działalność duszpasterska, a szczególnie katechetyczna w szkole, która nie opiera się w swojej realizacji na osobach rzeczywiście uformowanych i przygotowanych, naraża na niebezpieczeństwo jej jakość. Pomimo że wielokrotnie przybliżał nauczycielom religii obowiązujące programy i pomoce katechetyczne, zawsze przypominał, że narzędzia pracy nie mogą być skuteczne, jeśli nie będą używane przez dobrze uformowanych katechetów. Dużym wkładem w formację katechetyczną księży było harmonijne połączenie podstawowych wymiarów tej formacji, co dziś nazywamy: być, wiedzieć i umieć działać (DOK 238). Pierwszy wymiar „być” odnosi się do samego „bytu” katechety. We wszystkich świadectwach spisanych i opiniach osób, pamiętających ks. K. Piotrowskiego, był on człowiekiem, kapłanem i pedagogiem wiernym Bogu, który dzielił swą wiarę z każdym człowiekiem, a zwłaszcza z młodzieżą duchowną i świecką. Drugi wymiar „wiedzieć” przenikał całe życie ks. Piotrowskiego. Ciągłe się szkolił, czytał i był wierny Magisterium Kościoła i osobie ludzkiej. Znał odpowiednio orędzie Boże, które przekazywał, a zarazem adresata, który je otrzymywał, jak również kontekst społeczny, w którym żył. Te dwa wymiary były uzupełnione o wymiar „umiejętności działania”. Był cenionym przez wszystkich dydaktykiem teoretykiem i praktykiem. Będąc profesorem, a później delegatem biskupim ds. nauki w Seminarium, dbał o formację biblijno-teologiczną, o obecność nauk humanistycznych i formację pedagogiczną przyszłych kapłanów. Tematyka tych wymiarów formacji była również obecna w wystąpieniach Piotrowskiego na różnych konferencjach kapłańskich ogólnopolskich, diecezjalnych i dekanalnych.

¹⁸ K. PIOTROWSKI. *Metoda nauczania religii w szkołach powszechnych* s. 101.

4. WPROWADZENIE W NOWY SYSTEM SZKOLNICTWA

Jedną z wielu rzeczy, która wyróżniała ks. K. Piotrowskiego, była dogłębna znajomość rzeczywistości szkolnej. W roku 1905, w 7 miesięcy po przyjeździe do Zbuczyna, zakłada polską instytucję oświatową – Macierz szkolną. Zna już dobrze rosyjski system edukacyjny. Mimo że w praktyce młodzież szła do rosyjskich gimnazjów, bowiem rząd carski zakazał przyjmowania maturzystów na Uniwersytety po polskich szkołach, on jasno ukazywał cel uczenia się w języku polskim, w szkołach polskich. Gdy uczył od 1906 r. w gimnazjach siedleckich, właściwie tylko na lekcjach religii uczniowie mogli się uczyć o Polsce. Uczestniczył w 1915 r. w przemianach po okresie rusyfikacji. Poznawał od podstaw ustrój szkolnictwa w odrodzonej Polsce. W czasie okupacji, gdy szkoły polskie znów zostają zamknięte, uczy m.in. na kursach przygotowujących do szkół zawodowych. Te przykłady należałoby jeszcze rozpisać na znajomość typów szkół.

U podstaw dogłębnej znajomości szkolnictwa leżała jego wiedza o roli Kościoła w kształtowaniu oświaty oraz znajomość nauki Kościoła. W jednej z jego licznych syntetycznych wypowiedzi możemy to łatwo stwierdzić: „Kościół stworzył różne typy szkół, a początkowe nauczanie było wyłącznem jego dziełem. Poprzez długi szereg wieków Kościół ze szkolnictwem był ściśle zespólny, owszem to ostatnie było wyłączną kompetencją Kościoła. Już Sobór Laterański III w r. 1179 zajmuje się jego organizacją. Innocenty zaś III na soborze Laterańskim IV w r. 1215 bliżej określa prawa Kościoła do nauczania. Sobór Trydencki (1545-1563) przypomina tylko dawne prawa, których nie zaprzecza nawet pokój Westfalski, nazywając szkolnictwo wprost *annexum Ecclesiae*. W czasach nowożytnych Kościół musiał walczyć o swoje prawa. Kiedy państwo зараżone duchem liberalizmu pogańskiego zaczęło sobie wyłącznie przypisywać prawa do szkoły, Kościół przeciw temu nadużyciu ostro zaprotestował i praw swych energicznie bronił. Z licznych dekretów i encyklik papieskich, jak również z treści konkordatów związanych z państwem w różnych czasach wiemy, że Kościół wyraźnie określał swe stanowisko w sprawie nauczania religii i innych przedmiotów oraz moralnego wychowania w szkołach. Ostatnia Encyklika Ojca św. Piusa XI ‘O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży’ jest wiekopomnym dokumentem myśli katolickiej i praw Kościoła w tej dziedzinie”¹⁹.

¹⁹ K. PIOTROWSKI. *Stosunek duchowieństwa do nauczycieli szkół powszechnych*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 15:1933 nr 2-3-4 s. 107.

Biegła znajomość nauki Kościoła i systemów oświatowych pozwoliła Piotrowskiemu na twórcze i kompetentne wydobywanie z tych źródeł zarówno celów, jak i praktycznych aplikacji. Celem szkoły ogólnokształcącej w odrodzonej Polsce było wychowanie i kształcenie młodzieży na świadomych swych obowiązków obywateli Rzeczypospolitej. Szkoła zamierzała wszechstronnie rozwijać osobowość uczniów przez – jak to się w tej epoce używało – „urabianie” w dziedzinie religijnej, moralnej, umysłowej i fizycznej. Wprowadzał więc ks. K. Piotrowski w zrozumienie tej reformy wskazując, że nie tylko o wykształcenie chodziło, ale przede wszystkim o wychowanie obywatela religijnego, świadomego swych obowiązków moralnych, dając mu jednocześnie przygotowanie umysłowe i sprawność fizyczną.

W swojej twórczości ewangelicznie wydobywał rzeczy stare i nowe (Mt 13, 47-53: Przypowieść o sieci), te sprawdzone i te nowe związane z pedagogiką i dydaktyką. Po pierwsze wyjaśniał, że warunkiem owocnej pracy pedagogicznej jest zapewnienie dobrej atmosfery wychowawczej – zbudowanej na przyjacielskiej relacji mistrz–uczeń. Wyjaśniał nowe programy, które podkreślały, że nauczyciele mają dołożyć starań, aby zdobyć zaufanie uczniów poprzez poznanie ich możliwości rozwojowych, a zwłaszcza zdolności. Po drugie podkreślał konieczność poznania środowiska życia swoich wychowanków, ich wzajemne relacje i zainteresowania. Po trzecie dobór treści kształcenia i form pracy uzależniał od znajomości psychologii rozwojowej. Jednak najważniejsze dla ks. K. Piotrowskiego było wprowadzenie nauczycieli w prawdę, że „samo nauczanie zaś musi mieć przede wszystkim charakter wychowawczy. Szkoła nowego ustroju – to instytucja w pierwszym rzędzie wychowawcza – stąd ‘poszczególne nauki i umiejętności winny współdziałać ze sobą’ przez tzw. korelację, na którą szkoła kładzie silny nacisk. Nauczyciel musi się strzec ‘mechanizowania pracy pedagogicznej’, dając młodzieży swobodę do inicjatywy w dziedzinie samego wychowania. Młodzież musi zrozumieć, że samowychowanie pod kierunkiem wychowawcy jest czynnikiem twórczym i kształcącym charakter. I dlatego nauczyciele w samej pracy winni się ustawicznie porozumiewać ze sobą, by uzgodnić linię oddziaływania i zrozumieć różnorodność potrzeb i dążeń poszczególnych jednostek lub zbiorowego życia samej młodzieży, i dlatego na terenie szkoły musi być praca skoordynowana, by w samym kierunku wychowawczym uniknąć chaotycznego oddziaływania i dezorientacji pedagogicznej”²⁰.

²⁰ K. PIOTROWSKI. *Katecheta wobec nowego ustroju szkolnictwa*. Referat wygłoszony na konferencji Księży Dziekanów dn. 26 lutego 1935 r. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 17:1935 nr 3-4 s. 60.

Piotrowski klarownie wprowadzał w nowy system szkolny, przypominając, że po długich latach niewoli Polak musi dążyć do zrozumienia, czym jest jego własne państwo i jakimi środkami ma się przyczyniać do jego rozwoju. Zauważał, że „ks. prefekt, współdziałając z gronem nauczycielskiem, *in ordine naturalis* stawiać będzie własne państwo z pośród dóbr doczesnych jako dobro najwyższe, silnie podkreślając zawsze, że w porządku nadprzyrodzonym Bóg jest Dobrem Najwyższym”²¹. Ta myśl, którą oddaje maksyma *Deo et patriae*, to rys charakterystyczny życia i działalności katechetycznej ks. K. Piotrowskiego.

*

Początkowa działalność katechetyczna ks. Koronata Piotrowskiego charakteryzowała się wielowymiarowym podejściem do tej posługi. Od osobistego zaangażowania w katechizację po stworzenie struktur katechetycznych we wskrzeszonej diecezji podlaskiej. Od formacji katechetycznej księży po wysiłki naukowe w przybliżeniu nowego systemu oświaty. W tym okresie największym osiągnięciem naukowym jest napisanie i zatwierdzenie ogólnopolskiego programu nauczania. Ten program będzie poddany analizie w oddzielnym artykule.

Ks. K. Piotrowski wykładał katechetykę w Wyższym Seminarium Duchownym, w którym przygotował pokolenia nauczycieli religii. Mimo tej i innych funkcji pozostał również prefektem młodzieży w Siedlcach. Jego wkład w rozwój katechetyki w Polsce jest duży. Analiza publikacji, recenzji i konferencji pozwala zauważyć jak harmonijnie rozwijał wszystkie wymiary formacji katechetów. Włączał w to najnowsze osiągnięcia z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, które dobrze znał oraz uwzględniał kontekst społeczny i możliwości rozwojowe swych studentów. Na początku odradzającej się, po długiej niewoli, Rzeczypospolitej kładł nacisk na problemy wychowawcze – zawsze w duchu służby Bogu, Ojczyźnie i bliźniemu.

²¹ Tamże s. 63.

BIBLIOGRAFIA KS. KORONATA PIOTROWSKIEGO

- Ingres J.E. w Janowie Biskupim. „Wiadomości Dyecezyalne Podlaskie” 1:1919 nr 2 s. 2-4.
Siedlce jako tymczasowa stolica biskupia. „Wiadomości Dyecezyalne Podlaskie” 1:1919 nr 2 s. 4-7.
W sprawie organizacji ks. ks. Prefektów. „Wiadomości Dyecezyalne Podlaskie” 1:1919 nr 4 s. 89-92.
Rekolekcje dla inteligencji w Siedlcach. „Wiadomości Dyecezyalne Podlaskie” 1:1919 nr 4 s. 118.
Ś.p. Ksiądz Nikodem Małachowski. Kanonik Kapituły Podlaskiej, proboszcz Zbuczynski. „Wiadomości Dyecezyalne Podlaskie” 1:1919 nr 6 s. 173-175.
Reforma nauczania religijnego w szkolnictwie średnim. „Wiadomości Dyecezyalne Podlaskie” 1:1919 nr 10.
Kilka słów o potrzebie opieki moralnej nad młodzieżą w wieku szkolnym. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1925 nr 14 s. 430-433.
Sprawozdanie z działalności Komitetu Diecezjalnego obchodu 200-ej Rocznicy Kanonizacji Św. Stanisława Kostki. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 9:1927 nr 2 s. 79-82.
Co mamy osiągnąć przez nauczanie etyki. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1928 nr 27 s. 293-313.
Recenzja: Ks. Biskup Teodor Kubina. Święto Papieskie. Przemówienia i odczyty o papieżwie i papieżu. Częstochowa 1928. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 10:1928 nr 4-5-6 s. 206-207.
O zaletach i wadach podręczników do nauki religii na gimnazjum niższe. „Wiadomości Diecezji Podlaskiej” 10:1928 nr 7-8 s. 276-283.
Recenzja: Podręcznik metodyczny do nauki historii biblijnej. Z upoważnienia nakładcy „Mossella” w Trewirze, spolszczył i opracował ks. Jan Szukalski, profesor państw. seminarjum nauczycielsk. w Inowrocławiu. Tom I. – Stary Testament z 3 mapami. Nakład księgarni św. Wojciecha, 1928 r. str. 477. W: „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 10:1928 nr 7-8 s. 288-290.
Ś.p. Ks. Adam Pyzowski. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1931 nr 20 s. 231-234.
Jak ożywić ruch sodalicyjny w prowincji warszawskiej. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1931 nr 20 s. 260-266.
Metoda nauczania religii w szkołach powszechnych. Referat wygłoszony dnia 10 stycznia 1933 r. na konferencji Księża Dziekanów w Siedlcach. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 15:1933 nr 2-3-4 s. 100-106.
Stosunek duchowieństwa do nauczycieli szkół powszechnych. Referat wygłoszony dnia 10 stycznia 1933 r. na konferencji Księża Dziekanów w Siedlcach. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 15:1933 nr 2-3-4 s. 106-111.
Uwagi o wizytacji nauki religii w szkołach powszechnych według raportów księży wizytatorów w roku szkolnym 1932/33. Referat wygłoszony na konferencji Księża Dziekanów dn. 16 lutego 1934 r. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 16:1934 nr 3 s. 67-71.
Przepisy nowsze w szkolnictwie odnośnie do nauczania religii i praktyk religijnych w szkołach wszelkiego typu. Referat wygłoszony na konferencji Księża Dziekanów dn. 16 lutego 1934 r. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 16:1934 nr 3 s. 71-74.
Katecheta wobec nowego ustroju szkolnictwa. Referat wygłoszony na konferencji Księża Dziekanów dn. 26 lutego 1935 r. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 17:1935 nr 3-4 s. 59-65.
Refleksje nad problemem wychowania z okazji dziesięciolecia encykliki papieża Piusa XI-go. „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 1939 nr 28 s. 9-26.

ŻYCIE I POCZĄTKOWA DZIAŁALNOŚĆ KATECHETYCZNA
KS. KORONATA PIOTROWSKIEGO (1875-1959)

S t r e s z c z e n i e

Ks. Koronat Piotrowski (1875-1959) był wybitnym kapłanem i pedagogiem. Jego działalność naukowa, oświatowa i społeczna przyczyniła się wieloaspektowo do rozwoju szkolnictwa polskiego, zwłaszcza w zakresie nauczania religii. Wykształcił wiele pokoleń nauczycieli religii, zarówno duchownych jak i świeckich. Zorganizował struktury katechetyczne we wskrzeszonej diecezji podlaskiej. Opracował programy do nauki religii o charakterze ogólnopolskim i diecezjalnym. Wprowadził do wykładów z katechetyki nowoczesną dydaktykę, dostosowaną do możliwości rozwojowych uczniów. Był niekwestionowanym autorytetem we wprowadzaniu założeń oświatowych w odradzającej się Rzeczypospolitej.

Słowa kluczowe: Koronat Piotrowski, diecezja podlaska, katechizacja, koło prefektów.